

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**מערכת החינוך הדרוזית
והשתלבות דרוזים בהשכלה הגבוהה –
נתונים מרכזיים**

מוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט

ז' באדר ב' תשע"ו

17 במרס 2016

כתיבה: אתי וייסבלאי

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

1. מבוא

לבקשת ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת ולקראת דיון הוועדה בנושא: קשיים וחסמים בקבלת תלמידים למוסדות ההשכלה הגבוהה בקרב העדה הדרוזית בכלל ותושבי עוספיא בפרט יוצגו להלן נתונים על תלמידים דרוזים במערכת החינוך היסודי והקדם-יסודי, זכאות לבגרות של תלמידי החינוך הדרוזי והשתלבות דרוזים בהשכלה הגבוהה, כולל נתונים על סטודנטים ומקבלי תארים באוניברסיטאות, במכללות האקדמיות ובמכללות האקדמיות להוראה ותוכניות ממשלתיות לשיפור הנגישות של ההשכלה הגבוהה לדרוזים.

בין הממצאים המרכזיים במסמך:

- ❖ בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במערכת החינוך הדרוזית 41,266 תלמידים: 32,754 בבתי-ספר ו-8,512 בגני-ילדים. שיעור התלמידים בחינוך הדרוזי בכלל תלמידי מערכת החינוך נמצא מאז שנת 2009 במגמת ירידה קלה, ובשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) הם היו 1.9% מכלל התלמידים במערכת החינוך.
- ❖ מספר התלמידים בכיתה בחינוך הדרוזי והתקציבים לתלמיד ולכיתה בחינוך זה גבוהים מן הממוצע בחינוך הרשמי – התקציב הממוצע לתלמיד בחינוך היסודי הדרוזי גבוה בכ-12% מהתקציב הממוצע לתלמיד בחינוך היסודי הרשמי, והתקציב הממוצע לתלמיד תיכון בחינוך הדרוזי גבוה בכ-28% מהתקציב הממוצע לתלמיד תיכון במערכת החינוך.
- ❖ 1,661 מבוגרי מערכת החינוך הדרוזית היו זכאים לתעודת בגרות בסיום מועדי החורף לשנת הלימודים תשע"ד (2013/14). שיעור הזכאים לתעודת בגרות בקבוצת הגיל בחינוך הדרוזי, 61.7%, גבוה משיעור הזכאים בחינוך העברי ונמצא במגמת עלייה מאז שנת 2008. 71% מכלל הזכאים לתעודת בגרות בחינוך הדרוזי עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות. אחדים מן היישובים הדרוזים הם כבר שנים אחדות מהיישובים שבהם שיעור הזכאים לבגרות מכלל תלמידי י"ב הם הגבוהים ביותר. עם זאת, שיעור הזכאות לבגרות בחלק גדול מהיישובים הדרוזים נמוך בהשוואה לכלל הרשויות המקומיות.
- ❖ **בשנת הלימודים תשע"ד (2013/2014) למדו בכלל המוסדות להשכלה גבוהה בישראל כ-4,200 סטודנטים דרוזים:** כ-1,900 למדו באוניברסיטאות, 1,100 במכללות אקדמיות, 560 באוניברסיטה הפתוחה וכ-680 היו פרחי הוראה במכללות האקדמיות לחינוך. הסטודנטים הדרוזים היו בשנה זו 1.36% מכלל הסטודנטים בכל המוסדות האקדמיים בארץ.
- ❖ בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו באוניברסיטאות 1,906 סטודנטים דרוזים לתארים השונים שהיו 1.44% מכלל הסטודנטים באוניברסיטאות בשנה זו. בשנתיים האחרונות אנו רואים ירידה לעומת שנים קודמות במספר הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות ובשיעורם בכלל הסטודנטים.
- ❖ בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במכללות האקדמיות 1,358 סטודנטים דרוזים, שהיו 1.4% מכלל הסטודנטים במכללות האקדמיות בשנה זו. מאז שנת 2008 חלה עלייה ניכרת ומתמשכת במספר הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות ובשיעורם בכלל הסטודנטים בהן.
- ❖ **בשנת תשע"ד קיבלו תארים באוניברסיטאות, במכללות האקדמיות ובמכללות האקדמיות לחינוך 776 בוגרים דרוזים,** 517 נשים ו-259 גברים. 538 מהם סיימו תואר ראשון, 217 סיימו תואר שני, וחמישה סיימו תואר שלישי. מקבלי התארים הדרוזים היו 1% מכלל מקבלי התארים האקדמיים בשנה זאת.

❖ הכלי הממשלתי המרכזי המשמש להרחבת נגישות ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה הדרוזית הוא התוכנית להרחבת נגישות האקדמיה לערבים, דרוזים וצ'רקסים בישראל מטעם הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) במועצה להשכלה גבוהה (מ"ג). ביישום התוכנית, שהחל בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14), נכלל מגוון רחב של כלים שמטרתם לסייע בהנגשת ההשכלה הגבוהה לסטודנטים ערבים: תוכניות לחינוך לקריירה בבתי-ספר וביישובים הערביים, מעטפת תמיכה לתלמידים ערבים במכינות הקדם-אקדמיות, תוכניות הכנה לסטודנטים חדשים באקדמיה ולקליטה באקדמיה שהמוסדות האקדמיים מפעילים, קרן מלגות לסטודנטים על-פי מצב סוציו-אקונומי ותחומי לימוד, מרכזי קריירה להכוון תעסוקתי לסטודנטים בשנים ב' ו-ג' ללימודיהם ומלגות הצטיינות לתלמידי תארים מתקדמים ולסגל האקדמי. **בהכנת התוכנית ובהפעלתה אין התייחסות ייחודית לחברה הדרוזית. בתקציב השנתי הכולל של התוכנית, 90 מיליון ש"ח, אין הקצאות ספציפיות למגזר הדרוזי, ולא הוקצו תקציבים לתוכנית במסגרת החלטות הממשלה לגבי האוכלוסייה הדרוזית.** על-פי נתונים שנמסרו מן המועצה להשכלה גבוהה, בשנת הלימודים תשע"ו ישתתפו בין 900 ל-1,000 תלמידים דרוזים בכיתות י"א ו-י"ב בתוכנית "חינוך לקריירה". נוסף על כך, ביישובים הדרוזיים והצ'רקסיים פועלים 16 מרכזי "רואד", וניתנים בהם שירותי ייעוץ והכוונה אקדמיים לצעירים בוגרי תיכון. לא התקבלו נתונים על חלקם של הסטודנטים הדרוזים בתוכניות האמורות.

2. התלמידים הדרוזים במערכת החינוך

2.1. נתונים בסיסיים

בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במערכת החינוך 41,266 תלמידים דרוזים (כולל תלמידי חינוך מיוחד): 32,754 תלמידי בתי-ספר ו-8,512 תלמידי גני-ילדים. במערכת החינוך הדרוזית נכללו בשנה זו 319 גני-ילדים ציבוריים, 51 בתי-ספר יסודיים, 23 חטיבות ביניים ו-25 בתי-ספר תיכוניים.

להלן נתונים על מספר התלמידים בחינוך הדרוזי בשנת הלימודים תשע"ה לפי יישוב מגורים ושלב חינוך.¹

טבלה 1: תלמידים בחינוך הדרוזי לפי יישוב ושלב חינוך, תשע"ה (2014/2015)

סך הכול	חטיבה עליונה	חטיבות ביניים	יסודי	גני-ילדים	
5,966	1,089	1,280	2,384	1,213	מע'אר
4,774	927	963	1,934	950	ירכא
3,707	715	614	1,491	887	דאלית-אל-כרמל
3,445	654	723	1,415	653	אבו-סנאן
3,088	597	653	1,231	607	בית-ג'ן

¹ מקור הנתונים: משרד החינוך, מערכת **במבט רחב – מספרים על החינוך**, כניסה במרס 2016. בנתונים נכללים תלמידי מוסדות חינוך דרוזיים ביישובים מעורבים אך לא תלמידים דרוזים הלומדים במוסדות חינוך שאינם דרוזיים.

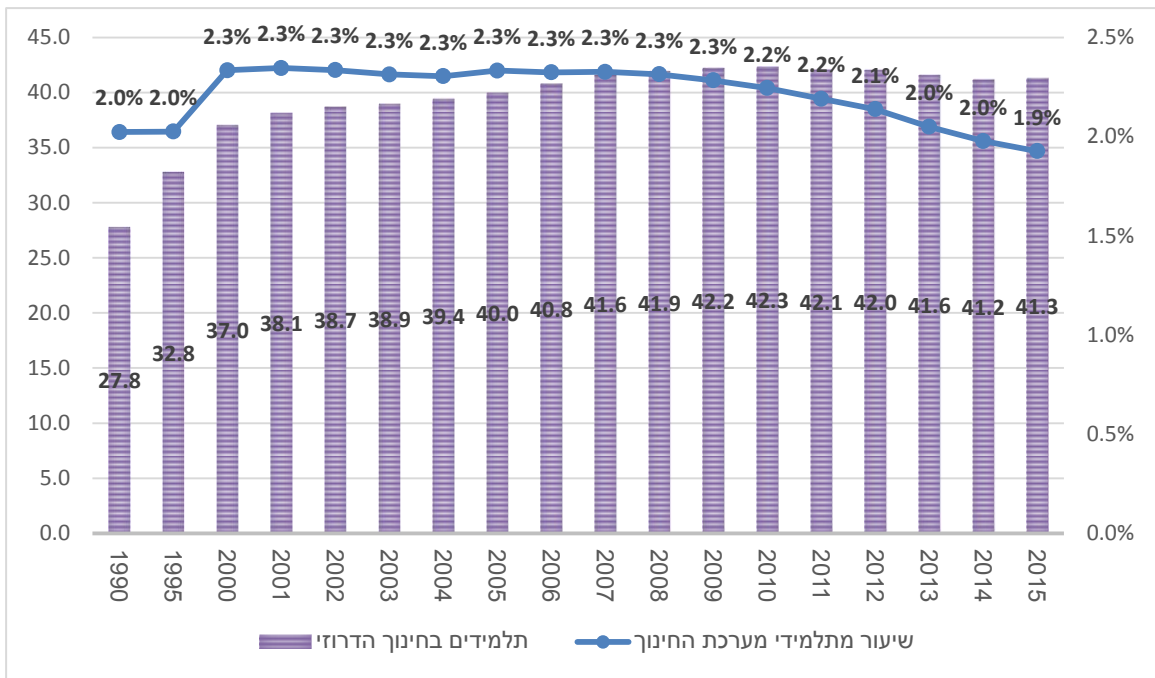
2,870	483	560	1,210	617	מג'דל-שמס
2,830	423	557	1,267	583	עוספיא
2,557	383	499	1,162	513	כסרא-סמיע
1,775	278	358	780	359	יאנוח-ג'ת
1,721	320	375	706	320	חורפיש
1,583	595	256	483	249	מסעדה
1,541	312	359	621	249	ג'וליס
1,487	--	371	762	354	בוקעאתא
1,279	225	240	563	251	פקיעין (בוקיעה)
1,002	157	228	424	193	סאג'ור
666	114	157	344	51	רג'ר
491	--	--	353	138	עין-קנייא
201	--	--	159	42	עין-אל-אסד
130	--	--	--	130	כפר-כמא
69	--	--	--	69	שפרעם
56	--	--	--	56	ריחנייה
28	--	--	--	28	ראמה
41,266	7,272	8,193	17,289	8,512	סך הכול

מספר התלמידים בחינוך הדרוזי (כולל גני-ילדים) נותר יציב משנת 2007, לאחר עלייה של כ-35% משנת 1990 לשנת 2010. שיעור התלמידים בחינוך הדרוזי בכלל תלמידי מערכת החינוך נמצא במגמת ירידה קלה, ובשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) הם היו 1.9% מכלל התלמידים במערכת החינוך. מספר התלמידים בחינוך הדרוזי ושיעורם בכלל התלמידים במערכת החינוך בשנים 1990–2015 מוצגים בתרשים שלהלן.²

² משרד החינוך, מערכת [במבט רחב – מספרים על החינוך](#), כניסה במרס 2016. מקור הנתונים לשנת 1990 ולשנת 1995: אתר מינהל כלכלה ותקציבים, משרד החינוך, נתונים על התפתחות מערכת החינוך

תרשים 1: תלמידים בחינוך הדרוזי (באלפים) ושיעורם בכלל תלמידי מערכת החינוך, 1990–2015

מספר התלמידים בכיתה והתקציבים לתלמיד ולכיתה בחינוך הדרוזי גבוהים מן הממוצע בחינוך הרשמי, כפי שעולה מן הטבלה שלהלן.³

טבלה 2: מספר תלמידים ממוצע לכיתה, תקציב לתלמיד ושעות הוראה שבועיות לתלמיד ולכיתה בחינוך הדרוזי ובחינוך הרשמי, תשע"ד

	שעות הוראה לתלמיד		שעות הוראה לכיתה		תקציב לתלמיד		ממוצע תלמידים בכיתה		
	דרוזי	רשמי	דרוזי	רשמי	דרוזי	רשמי	דרוזי	רשמי	
יסודי	1.94	1.71	49.2	46.2	16,783	14,914	25.3	26.9	
חטיבת הביניים	1.80	1.67	48.7	48.5	17,883	16,889	27.1	29.1	
תיכון					24,367	18,929	25.2	26.4	

2.2. הישגי התלמידים בחינוך הדרוזי בבחינות הבגרות

בשנת הלימודים תשע"ד (2013/2014) למדו בכיתה י"ב בחינוך הדרוזי 2,271 תלמידים, 84.4% מכלל שכבת הגיל (לעומת 94.4% מכלל קבוצת הגיל בחינוך העברי ללא חרדים), 1,281 תלמידים במסלול טכנולוגי ו-990 תלמידים במסלול עיוני. קרוב ל-98% מכלל הלומדים בי"ב בשנה זו ניגשו לבחינות

³ משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, [שקיפות תקציבית](#), תשע"ד.

הבגרות, וכ-75% מכלל הניגשים לבחינות הבגרות – 1,661 בוגרי מערכת החינוך הדרוזית – היו זכאים לתעודת בגרות בסיום מועדי החורף של שנת הלימודים תשע"ד. 819 מהזכאים לתעודת בגרות הם בנים ו-842 – בנות. 70.6% מכלל הזכאים לתעודת בגרות, 1,173 מבוגרי מערכת החינוך הדרוזית, עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות.⁴

נתונים מלאים על הזכאות לתעודת בגרות בקרב התלמידים בחינוך הדרוזי לפי מסלול לימודים בשנים 2012–2014 מפורטים בטבלה שלהלן.⁵

טבלה 3: לומדים ב"ב, ניגשים לבגרות, זכאים לבגרות ועומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות בחינוך הדרוזי, לפי מסלול לימודים, 2012–2014

2014		2013		2012		
מהם: שיעור הלומדים במסלול טכנולוגי	מספר התלמידים	מהם: שיעור הלומדים במסלול טכנולוגי	מספר התלמידים	מהם: שיעור הלומדים במסלול טכנולוגי	מספר התלמידים	
56.4%	2,271	47.7%	2,385	44.2%	2,243	לומדים ב"ב
56.5%	2,221	47.8%	2,305	43.5%	2,157	ניגשים לבגרות
58.6%	1,661	47.4%	1,636	37.5%	1,410	זכאים לתעודת בגרות
57.9%	1,173	42.8%	1,167	35.9%	1,022	עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות

הנתונים שבטבלה מצביעים על עלייה ניכרת במספרם ובחלקם של בוגרי המסלול הטכנולוגי בכלל הלומדים בכיתה י"ב והזכאים לתעודת בגרות בסיום לימודיהם.

בחינה היסטורית והשוואתית של נתוני הזכאות לתעודת בגרות בחינוך הדרוזי לאורך זמן ובהשוואה לקבוצות אוכלוסייה אחרות מלמדת כי שיעור הזכאים לתעודת בגרות בכלל קבוצת הגיל בחינוך הדרוזי עלה במידה ניכרת בעשור האחרון, ובשנות הלימודים תשע"ג ותשע"ד הוא היה אף גבוה משיעור הזכאים בחינוך העברי. עם זאת, שיעור בעלי התעודה שעומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות בכלל הזכאים לתעודת בגרות נותר יציב בעשור זה, עם תנודות לכאן ולכאן, ונמוך משיעור בעלי תעודת בגרות העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות בחינוך העברי. הנתונים המלאים מוצגים בתרשימים שלהלן.⁶

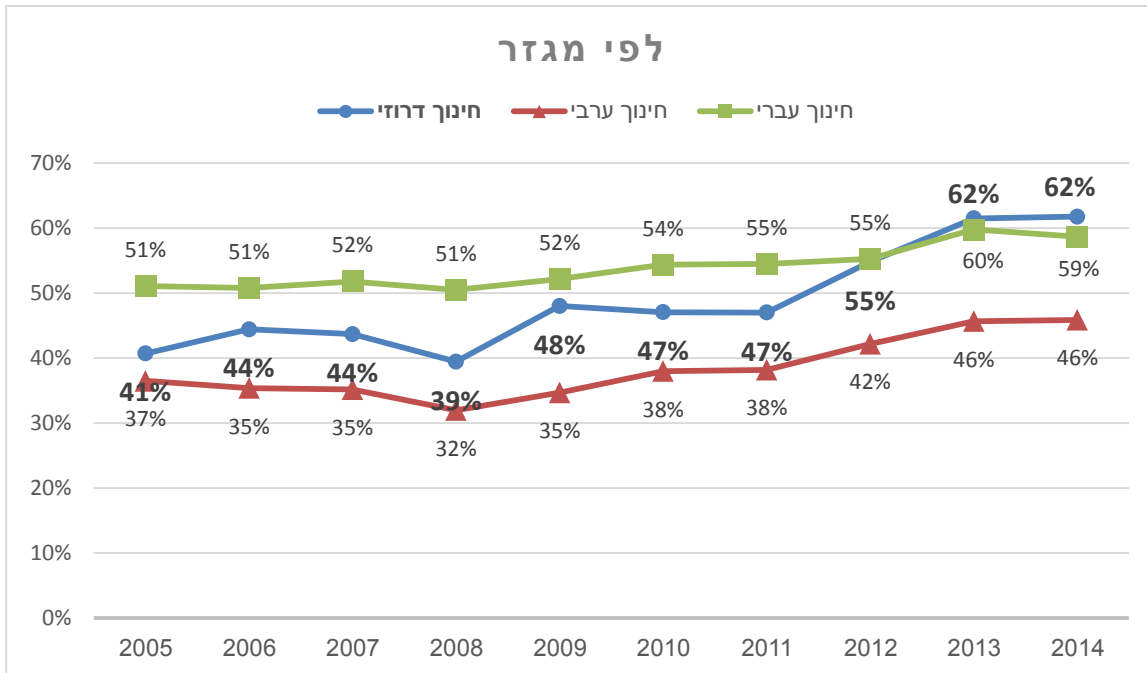
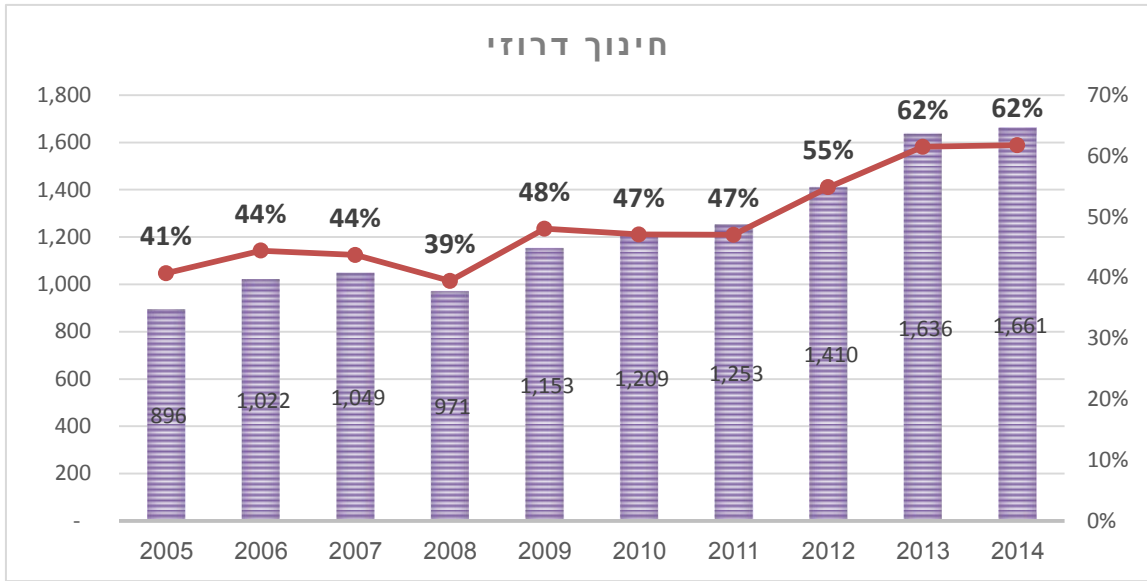
⁴ כלומר זכאים לתעודת בגרות שבה אנגלית ברמת 4 יחידות לימוד או יותר.

⁵ רות קאפח, המינהל הפדגוגי, אגף בכיר – בחינות, משרד החינוך, דוא"ל, 5 במרס 2016

⁶ משרד החינוך, נתוני זכאות לבגרות, תשע"ד (2014); רות קאפח, המינהל הפדגוגי, אגף בכיר – בחינות, משרד החינוך, דוא"ל, 5 במרס 2016, 8 במרס 2016, 15 במרס 2016; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי, תלמידי כיתה י"ב נבחנים בבחינות בגרות וזכאים לתעודה, שנים שונות.

תרשים 2: מספר הזכאים לתעודת בגרות ושיעורם בקבוצת הגיל, ולפי מגזר, 2005–2014

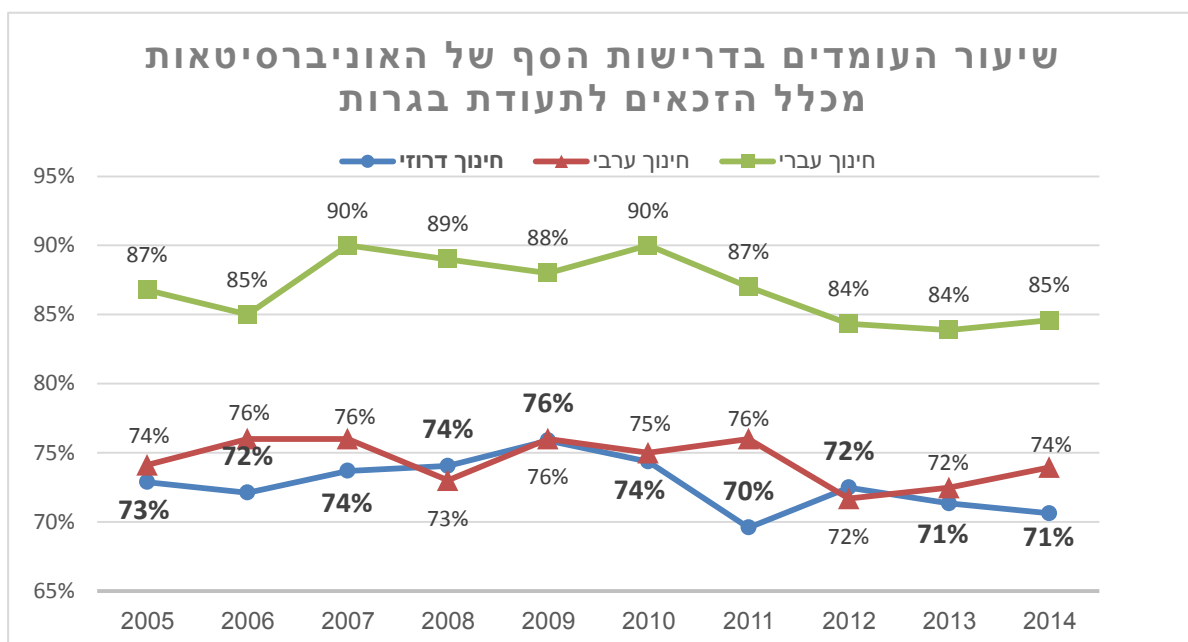
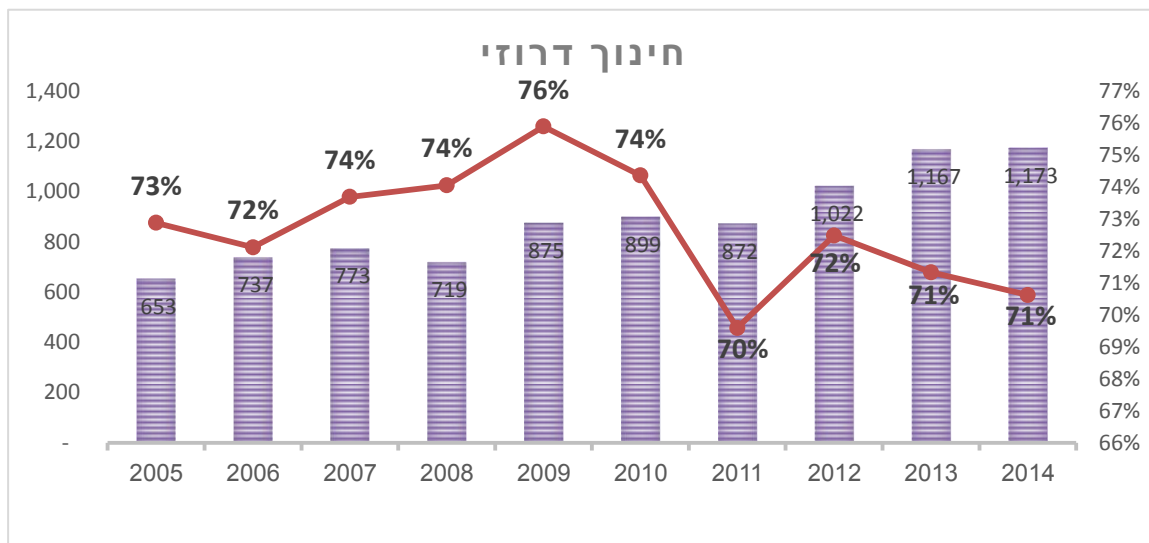

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

תרשים 3: מספר העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות ושיעורם בכלל הזכאים לתעודת בגרות,

ולפי מגזר, 2014–2005

אחדים מן היישובים הדרוזיים, ובהם בית-ג'ן ומע'אר, הם כבר שנים אחדות מהיישובים שבהם שיעור הזכאים לבגרות בכלל תלמידי י"ב הם הגבוהים ביותר. עם זאת, שיעור הזכאות לבגרות בחלק גדול מן היישובים הדרוזיים נמוך מהממוצע. בטבלה שלהלן מפורט שיעור הזכאות לתעודת בגרות ביישובים דרוזיים שבהם 10,000 תושבים או יותר בשנת הלימודים תשע"ד.⁷

⁷ משרד החינוך, שיעור הזכאים לתעודת בגרות לפי יישובים – תשע"ד.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

טבלה 4: שיעור הזכאים לתעודת בגרות בכלל תלמידי י"ב ביישובים הדרוזיים, תשע"ד

שינוי משנת הלימודים הקודמת (תשע"ג)	שיעור הזכאים לבגרות מתלמידי י"ב הגרים ביישוב	יישוב
+2.45%	94.4%	בית-ג'ן
-0.73%	85.7%	מע'אר
+5.29%	69.3%	מג'דל-שמס
+5.98%	67.3%	עוספיא
+3.03%	63.8%	דאלית-אל- כרמל
+4.48%	59.9%	ירכא
+1.94%	53.2%	אבו-סנאן

3. דרוזים בהשכלה הגבוהה⁸

על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2013 היו כ-13% מכלל הדרוזים בני ה-15 ומעלה בעלי תואר אקדמי (ראשון, שני או שלישי). לשם השוואה, באותה שנה היו 28% מכלל היהודים בקבוצת גיל זו היו בעלי תואר אקדמי.

בשנת הלימודים תשע"ד (2013/2014) למדו בכלל המוסדות להשכלה גבוהה בישראל כ-4,200 סטודנטים דרוזים: כ-1,900 למדו באוניברסיטאות, 1,100 למדו במכללות האקדמיות, 560 למדו באוניברסיטה הפתוחה וכ-680 פרחי הוראה למדו במכללות האקדמיות לחינוך. הסטודנטים הדרוזים היו בשנה זו 1.36% מכלל הסטודנטים במוסדות האקדמיים.

בשנת תשע"ד קיבלו תארים באוניברסיטאות, במכללות האקדמיות ובמכללות האקדמיות לחינוך 776 סטודנטים דרוזים, 517 נשים ו-259 גברים. 538 קיבלו תואר ראשון, 217 קיבלו תואר שני, וחמישה קיבלו תואר שלישי. מקבלי התארים הדרוזים היו 1% מכלל מקבלי התארים האקדמיים בשנה זו.

הגיל החציוני של הסטודנטים הדרוזים הלומדים לתואר ראשון בשנת 2013 היה 22.9 שנים, לעומת 25.7 שנים בקרב הסטודנטים היהודים. הגיל החציוני של הסטודנטים הדרוזים שלמדו לקראת תואר שני היה 33.5 שנים, גבוה מהגיל החציוני של הסטודנטים היהודים לתואר שני (31.2 שנים).

70% מכלל הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות לומדים במוסדות אקדמיים באזור הצפון, ובהם אוניברסיטת חיפה, הטכניון, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית להנדסה אורט-בראודה, המכללה האקדמית תל-חי ועוד.

⁸ בהכנת הנתונים בפרק זה השתמשנו בנתונים על [השכלה גבוהה](#) באתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בהודעה לעיתונות בנושא האוכלוסייה הדרוזית בישראל – לקט נתונים לרגל חג הנביא שועיב, 20 באפריל 2015, בשנתון הסטטיסטי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ובקובצי נתונים על מקבלי תארים דרוזים ועל סטודנטים דרוזים בשנת הלימודים תשע"ה, שנתקבלו מאביאל קרנצ'ר, ראש תחום השכלה גבוהה ומדע, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 9 במרס 2016 ו-14 במרס 2016.

להלן נתונים על הלומדים ומקבלי תארים דרוזים בכל אחד מסוגי המוסדות: אוניברסיטאות, מכללות אקדמיות ומכללות אקדמיות לחינוך.

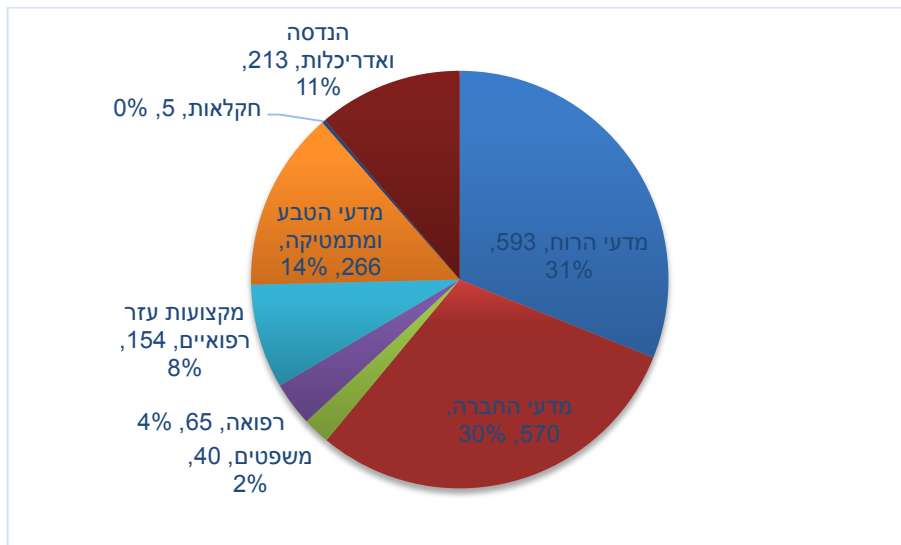
3.1 אוניברסיטאות

סטודנטים

בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו באוניברסיטאות 1,906 סטודנטים דרוזים לכל התארים; 1,385 מהסטודנטים הדרוזים לומדים לתואר ראשון, והם 1.7% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות. 435 מהסטודנטים הדרוזים לומדים לתואר שני, והם 1.1% מכלל הסטודנטים לתואר שני באוניברסיטאות. 48 לומדים לתואר שלישי, והם 0.4% מכלל הסטודנטים לתואר שלישי באוניברסיטאות. על-פי נתונים לשנת תשע"ד, 65.3% מכלל הסטודנטים הדרוזים באוניברסיטאות הם נשים.

פילוח מספר הסטודנטים באוניברסיטאות לפי תחום לימוד מעיד כי התחומים שבהם לומדים הסטודנטים הדרוזים הרבים ביותר הם מדעי החברה ומדעי הרוח. שיעורים קטנים יותר לומדים מדעי הטבע ומתמטיקה, הנדסה ואדריכלות. השוואה בתחום זה בין הסטודנטים הדרוזים לכלל הסטודנטים מעידה כי יותר סטודנטים דרוזים בוחרים ללמוד מדעי הרוח באוניברסיטאות, ושיעורים נמוכים מהם לומדים הנדסה, אדריכלות ומשפטים.

תרשים 4: סטודנטים דרוזים באוניברסיטאות לפי תחום לימודים, תשע"ה

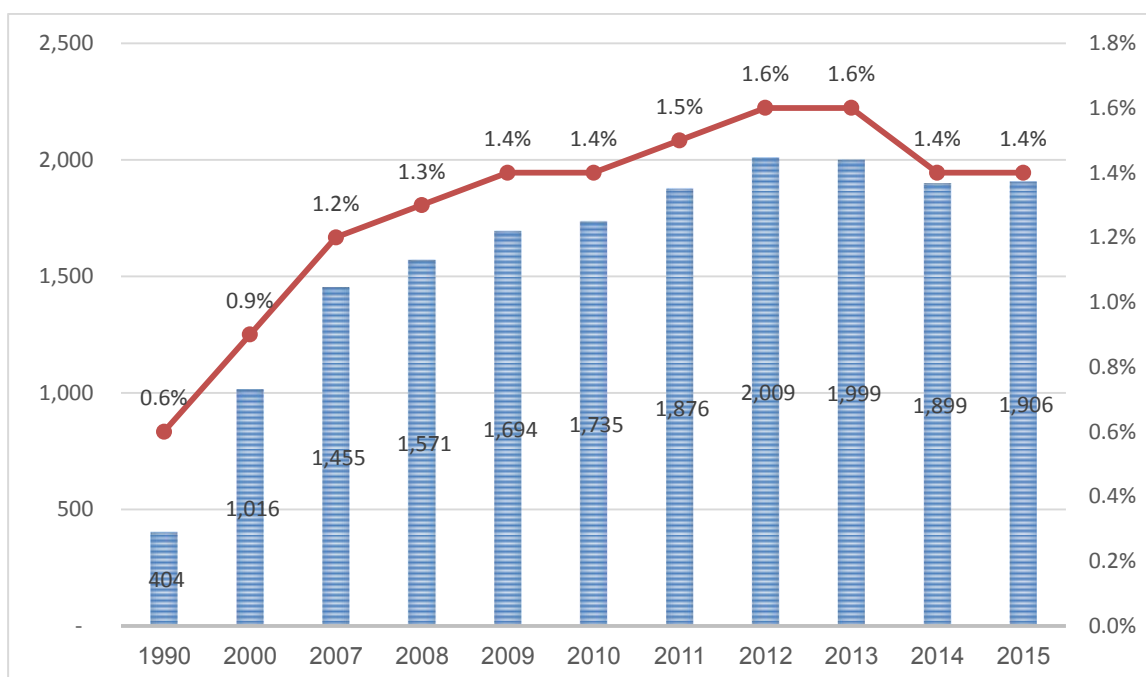
53% מכלל הסטודנטים הדרוזים לומדים באוניברסיטת חיפה, 17.3% באוניברסיטת בר-אילן ו-13.6% בטכניון.

בחינת הנתונים לאורך זמן מלמדת כי בין שנת 1990 לשנת 2012 חלה עלייה ניכרת במספר הסטודנטים הדרוזים ובשיעורם בכלל הסטודנטים באוניברסיטאות. עם זאת, בשנתיים האחרונות אנו רואים ירידה בנתון זה בהשוואה לשנים קודמות.

כ-580 סטודנטים נוספים לומדים באוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 5: מספר הסטודנטים הדרוזים ושיעורם בכלל הסטודנטים באוניברסיטאות, 1990–2015

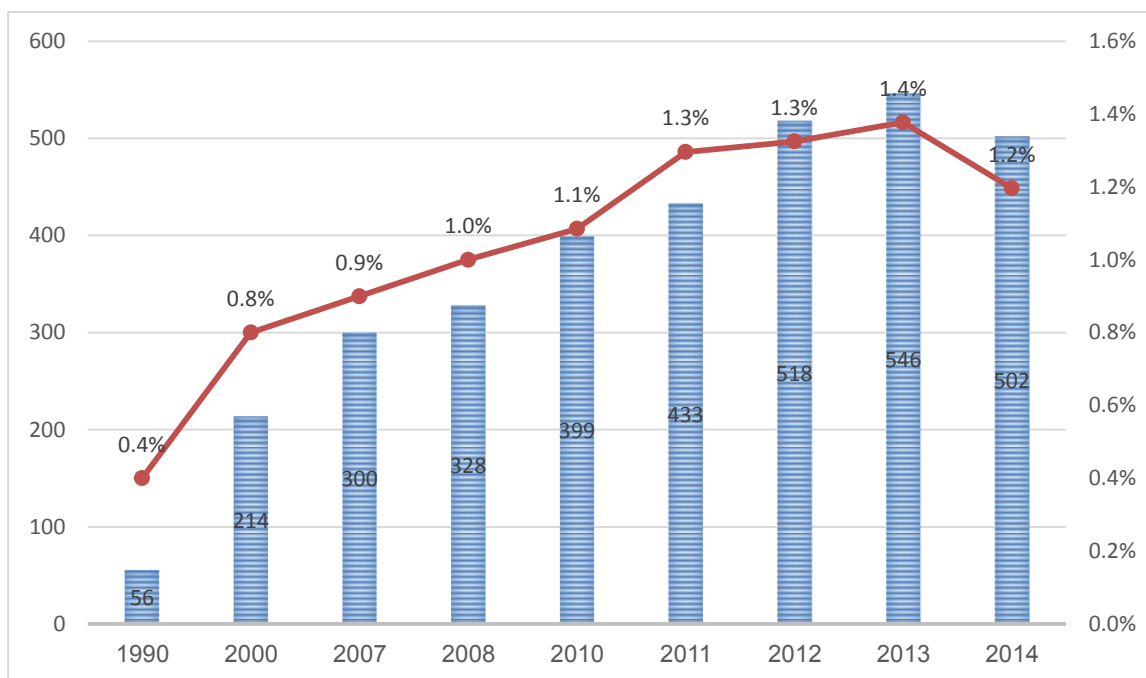
מקבלי תארים

בשנת הלימודים תשע"ד קיבלו 502 סטודנטים דרוזים תארים אקדמיים באוניברסיטאות: 342 קיבלו תואר ראשון, 139 קיבלו תואר שני, חמישה קיבלו תואר שלישי ו-16 סיימו לימודי תעודה. 64% מכלל מקבלי התארים הדרוזים באוניברסיטאות הם נשים. פילוח תחומי הלימוד של מקבלי התארים הדרוזים באוניברסיטאות מלמד כי 45% מהם קיבלו תואר במדעי החברה, 36% קיבלו תואר במדעי הרוח ו-9% קיבלו תואר ברפואה. 46% מכלל מקבלי התארים הדרוזים למדו באוניברסיטת חיפה, ו-31% למדו באוניברסיטת בר-אילן.

שיעור מקבלי התארים הדרוזים בכלל מקבלי התארים באוניברסיטאות עלה משנת 1990 לשנת 2013, אך בשנת 2014 חלה ירידה בשיעורם, כפי שעולה מן התרשים שלהלן.

תרשים 6: מקבלי תארים דרוזים באוניברסיטאות ושיעורם בכלל מקבלי התארים, 1990–2014

3.2 מכללות אקדמיות

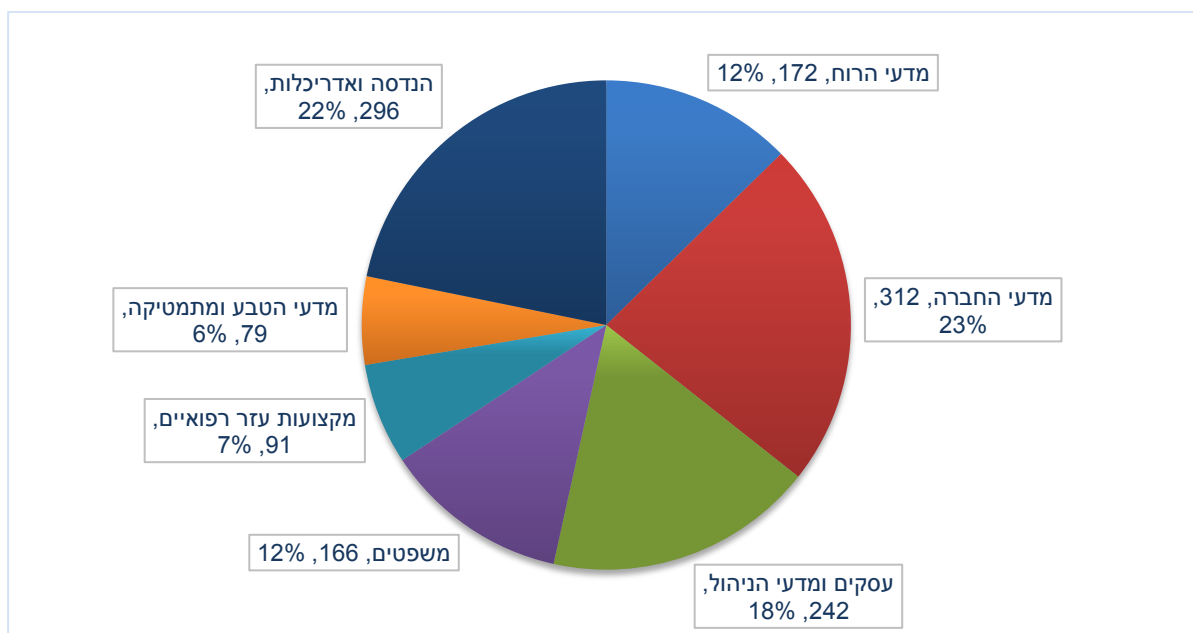
סטודנטים

בשנת הלימודים תשע"ה (2014/15) למדו במכללות האקדמיות 1,358 סטודנטים: 1,253 לתואר ראשון ו-105 לתואר שני. כ-20% מכלל הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות – 267 סטודנטים – לומדים במכללה האקדמית צפת. 16% מן הסטודנטים – 216 סטודנטים – לומדים במכללת אורט בראודה ו-15% נוספים – 205 סטודנטים – לומדים במכללת תל-חי. 50.1% מן הסטודנטים במכללות בשנת הלימודים תשע"ד היו נשים.

פילוח מספר הסטודנטים לתואר ראשון במכללות האקדמיות לפי תחום לימודים מלמד כי התחומים שלומדים בהם הסטודנטים הדרוזים הרבים ביותר הם מדעי החברה – 312 סטודנטים, והנדסה ואדריכלות – 296 סטודנטים. סטודנטים דרוזים מעטים יותר לומדים מינהל עסקים – 242. בהשוואה לכלל הסטודנטים במכללות האקדמיות אנו רואים כי שיעור הסטודנטים הדרוזים שבחרו ללמוד הנדסה ואדריכלות במכללות גבוה משיעורם בכלל הסטודנטים במכללות. פירוט הנתונים בתרשים שלהלן.

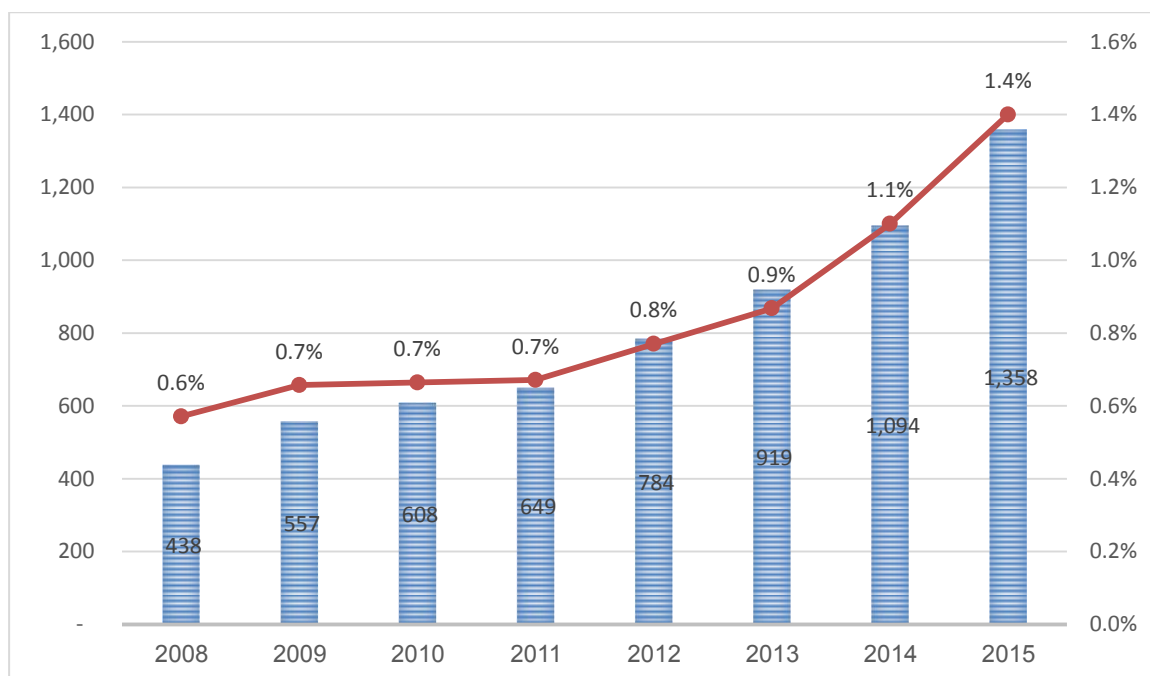

תרשים 7: סטודנטים דרוזים במכללות האקדמיות לפי תחום לימודים, תשע"ה

בחינת הנתונים לאורך זמן מעידה על עלייה ניכרת ומתמשכת במספר הסטודנטים הדרוזים ובשיעורם בכלל הסטודנטים במכללות האקדמיות, כפי שעולה מהתרשים שלהלן.

תרשים 8: סטודנטים דרוזים במכללות האקדמיות, 2008–2015

מקבלי תארים

161 בוגרים דרוזים קיבלו תואר אקדמי במכללות האקדמיות בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14): 130 קיבלו תואר ראשון ו-31 קיבלו תואר שני. 110 ממקבלי התארים למדו במכללות אקדמיות מתוקצבות: המכללה האקדמית תל-חי, "אורט בראודה" והמכללה האקדמית צפת. 51 בוגרים נוספים למדו

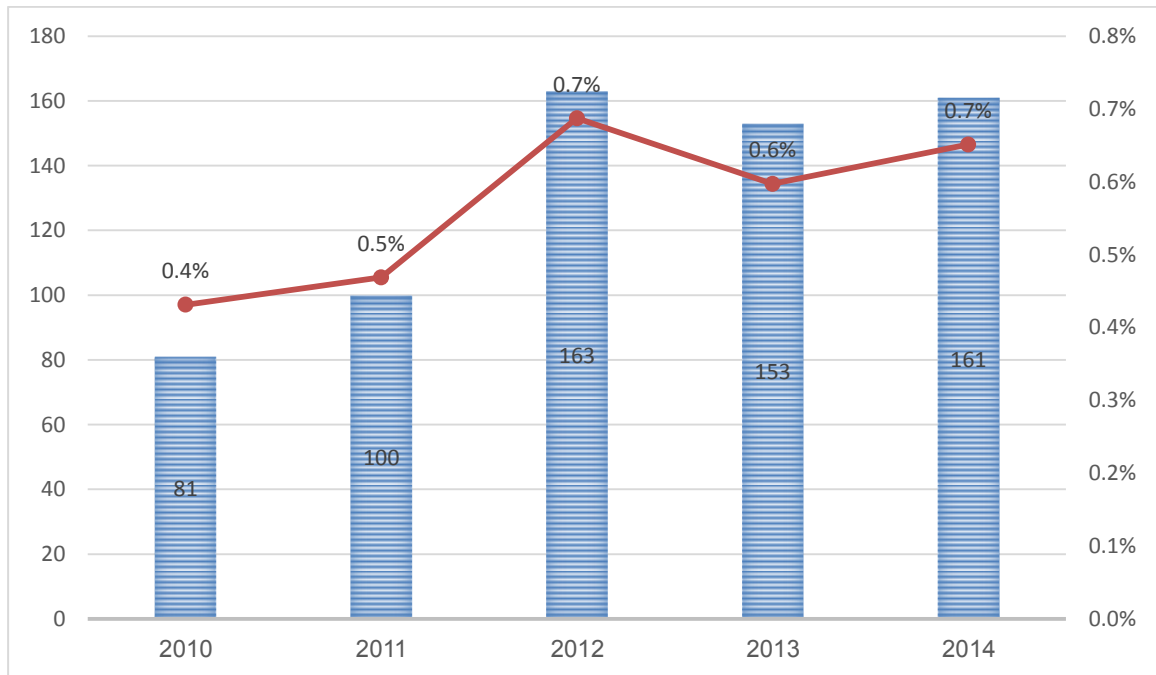
הכנסת

מרכז המחקר והמידע

במכללות אקדמיות לא מתוקצבות: המרכז האקדמי "כרמלי", המכללה האקדמית לישראל ברמת-גן והקריה האקדמית אונו. 56.5% מכלל מקבלי התארים במכללות האקדמיות הם נשים. כ-40% מכלל בוגרי המכללות האקדמיות קיבלו תואר בתחום מדעי החברה, 17% בהנדסה ואדריכלות, 17% במדעי הרוח ו-14% במשפטים.

שיעור הדרוזים בכלל מקבלי התארים במכללות האקדמיות הוא במגמת עלייה ניכרת בשנים האחרונות, כפי שעולה מן התרשים שלהלן.

תרשים 9: מקבלי תארים דרוזים במכללות האקדמיות

3.3. מכללות אקדמיות לחינוך

בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14) למדו במכללות האקדמיות לחינוך כ-680 פרחי הוראה דרוזים. קרוב ל-90% מכלל הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות לחינוך הם נשים. 17.4% מכלל פרחי ההוראה הדרוזים בשנת הלימודים תשע"ד התמחו בהוראת מתמטיקה ומדעי המחשב, 15.9% בחינוך מיוחד, 14.7% בהוראת מדעי הטבע ו-14% בהוראת אנגלית. מאז שנת 1990 גדל בכמה מונים מספר הסטודנטים הדרוזים במכללות האקדמיות לחינוך – מ-52 בשנת 1990 ל-680 בשנת 2014. שיעור הסטודנטים הדרוזים בכלל הסטודנטים להוראה גדל מ-0.4% בשנת 1990 ל-1.2% בשנת 2014.

113 דרוזים בוגרי מכללות אקדמיות לחינוך קיבלו תארי הוראה בשנת הלימודים תשע"ד: 66 קיבלו תואר ראשון ו-47 קיבלו תואר שני.

4. תוכניות ממשלתיות לעידוד ההשתלבות של דרוזים בהשכלה הגבוהה

הממשלה מעבירה תקציבים ייחודיים לחינוך ביישובים דרוזיים על-פי סדרת החלטות שגובשה בהן תוכנית רב-שנתית לפיתוח ולהעצמת היישובים הדרוזיים והצ'רקסיים. **בהחלטות האלה נזכרת בקצרה הנגשת ההשכלה הגבוהה בין מטרות התוכנית בתחום החינוך, אך אין בהם הגדרת כלים ותקציבים ספציפיים לכך.** סעיף 1 בתוכנית הממשלתית האחרונה, שאושרה ביוני 2015, קובע כי משרד החינוך יפעיל תוכנית לתגבור פעילות החינוך הפורמלי והבלתי-פורמלי ביישובי התוכנית. עוד נקבע כי התוכנית תחול, בהתאם לצורך, על כל הרצף החינוכי, מהחינוך הקדם-יסודי עד החינוך העל-יסודי, לרבות הנגשת **השכלה גבוהה** והשכלת מבוגרים. לתוכנית הוקצו 210 מיליון ש"ח על פני חמש שנים, 2016–2020. לכל שנה הוקצו בתוכנית 42 מיליון ש"ח: 15 מיליון מתקציב משרד החינוך (75 מיליון ש"ח בסך הכול) ו-27 מיליון באמצעות תוספת תקציב של משרד האוצר (135 מיליון ש"ח בסך הכול לתקופה).⁹ בינואר 2016 תוקנה החלטת הממשלה ולפי התיקון יושם יישום התוכנית עד סוף שנת 2019. בהתאם לכך שונתה הקצאת התקציבים לתחום החינוך בתוכנית כך שבשנים 2016–2019 יוקצו לה 45 מיליון ש"ח בשנה, ובסך הכול יוקצו לה בתקופה כולה 180 מיליון ש"ח.¹⁰

מהרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים נמסר כי היישום המקצועי של החלטת הממשלה נעשה בעיקר באמצעות התוכנית להרחבת נגישות האקדמיה לערבים, דרוזים וצ'רקסים בישראל של הוועדה לתכנון ותקצוב (ות"ת) במועצה להשכלה גבוהה (מל"ג).¹¹

יישום תוכנית זו החל בשנת 2010, והכוונה הייתה ללמוד את מצב ההשכלה הגבוהה במגזר הערבי, למפות את החסמים והקשיים שבפניו בדרך למימוש איכותי ורחב של לימודים גבוהים, לבחון לעומק את תוכניות ההתערבות הקיימות ואת מידת האפקטיביות שלהן ולגבש המלצות לאפיקי פעולה חדשים לשנים הבאות. במסגרת התוכנית נכתב דוח מקיף בנושא ההשכלה הגבוהה באוכלוסייה הערבית, שפורטו בו החסמים העומדים בפני צעירים ערבים בכניסה למערכת ההשכלה הגבוהה ובהשתלבות בה.¹² אף שהדוח אינו עוסק ספציפית בחסמים העומדים בפני צעירים דרוזים, האמור בו תקף גם לגביהם. בין החסמים שתוארו בדוח:

- פערי ידע הקשורים לאופי הלימודים במערכת החינוך העל-יסודי הערבי; כישורי השפה הנרכשים בבתי-הספר הערביים אינם תואמים את דרישות האקדמיה, השפה העברית נלמדת כשפה שנייה במערכת החינוך הערבית וכמעט שלא נעשה בה שימוש מחוץ לבית-הספר. השפה האנגלית, שסטודנטים נדרשים לשלוט בה, היא אחת מארבע שפות לתלמיד הערבי. נוסף על כך, שיטת ההוראה במערכת החינוך הערבית, המדגישה שינון והבנת טקסטים ברמה הבסיסית ומושפעת מסביבה תרבותית מסורתית, מדפוסים של קבלת סמכות ומפער טכנולוגי-דיגיטלי, אינה מקנה לתלמידים את הכישורים הבסיסיים הנדרשים במסגרת הלימודים האקדמיים.

⁹ מזכירות הממשלה, תוכנית לפיתוח ולהעצמת היישובים הדרוזיים והצ'רקסיים לשנים 2016–2020, החלטת הממשלה מס' 59, 7 ביוני 2015.

¹⁰ שם, תוכנית לפיתוח ולהעצמת היישובים הדרוזיים והצ'רקסיים לשנים 2016–2019, החלטת הממשלה מס' 959, 10 בינואר 2016.

¹¹ רועי אסף, הרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים, המשרד לשוויון חברתי, שיחת טלפון, 14 במרס 2016.

¹² מחברי הדוח ציינו כי מטעמי נוחות עשו שימוש במונחים כוללים דוגמת "האוכלוסייה הערבית", "המגזר הערבי" ו"בני מיעוטים", והכוונה במונחים אלה בדוח היא לאוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית בישראל.

- הבחינה הפסיכומטרית היא חסם נוסף בפני תלמידים ערבים ונמצא כי הישגי התלמידים הנבחנים בערבית נמוכים מהישגי התלמידים הנבחנים בעברית.¹³
  - מחסור במידע, ייעוץ והכוונה מוקדמים לגבי סף הקבלה לאוניברסיטאות, סוגי תוכניות ומוסדות, תוכן הלימודים במקצועות ספציפיים, התאמה למקצוע, סיכויי תעסוקה וכדומה.
  - קשיי גישה פיזיים: מחסור בתחבורה זמינה, נגישה וזולה ממרכזי האוכלוסייה הערבית למוסדות האקדמיים.
  - פער תרבותי המקשה את הסתגלות הסטודנטים הערבים, בעיקר הנשים, למערכת ההשכלה הגבוהה, ומוגבר בשל הגיל הצעיר יחסית של הגעת סטודנטים ערבים לאקדמיה.
  - חסם כלכלי, שעשוי למנוע כניסה ללימודים אקדמיים ולהביא לנשירה ולגרירת הלימודים למשך זמן ארוך יותר, האופייניות לסטודנטים ערבים.¹⁴
- יישום התוכנית על-פי המלצות הצוות המקצועי החל בשנת הלימודים תשע"ד, ונכלל בה מגוון רחב של כלים שנועדו לסייע בהנגשת ההשכלה הגבוהה לסטודנטים ערבים. בין הכלים המרכזיים: תוכניות לחינוך לקריירה בבתי-הספר וביישובים הערביים, מעטפת תמיכה לתלמידים ערבים במכינות הקדם-אקדמיות, תוכניות הכנה לסטודנטים ערבים חדשים באקדמיה וקליטה באקדמיה המופעלות על-ידי המוסדות האקדמיים, קרן מלגות לסטודנטים ערבים – אירתקא, על-פי מצב סוציו-אקונומי ותחומי לימוד, מרכזי קריירה להכוון תעסוקתי לסטודנטים ערבים בשנים ב' ו-ג' ללימודיהם ומלגות הצטיינות לתלמידי תארים מתקדמים ערבים ולסגל אקדמי.¹⁵

כפי שעולה מדוח הצוות המקצועי של ות"ת בנושא זה, ומדברי נציגי המועצה להשכלה גבוהה, בהכנת התוכנית ובהפעלתה אין התייחסות ייחודית לחברה הדרוזית. מרבית התוכניות במסגרת התוכנית להנגשת ההשכלה הגבוהה לערבים מיושמות על-ידי המוסדות האקדמיים עצמם, בהתאם לצרכים העולים מן השטח ולאוכלוסיית הסטודנטים. המוסדות אינם מקצים תוכניות ותקציבים למגזרים מסוימים בתוך הציבור הערבי. **התקציב השנתי הכולל של התוכנית, 90 מיליון ש"ח, אינו כולל הקצאות ספציפיות למגזר הדרוזי, ולא הוקצו תקציבים לתוכנית במסגרת החלטות הממשלה לקידום האוכלוסייה הדרוזית שהוזכרו לעיל.** בין התוכניות המיושמות במערכת החינוך וביישובים הערביים שתיים פועלות ביישובים דרוזיים; האחת, תוכנית "חינוך לקריירה" באמצעות עמותת "קו משווה", המיועדת לתלמידי כיתות י"א וי"ב – בשנת הלימודים תשע"ו היא פועלת ב-18 בתי-ספר תיכוניים בחינוך הדרוזי (מ-21 בתי-ספר תיכוניים דרוזיים) וצפוי שישתתפו בה 900–1,000 תלמידים. השנייה, תוכנית "רואד" להנגשת ההשכלה הגבוהה בפריפריה, הפועלת באמצעות מרכזים שבהם ניתנים שירותי ייעוץ והכוונה אקדמיים לצעירים בוגרי תיכון. במסגרת תוכנית זו פועלים 16 מרכזים ביישובים דרוזיים וצ'רקסיים.¹⁶

¹³ בהקשר זה נציין כי מהמרכז הארצי לבחינות והערכה נמסר שאין אפשרות להפיק נתונים על הישגי נבחנים דרוזים בבחינה הפסיכומטרית. לפיכך לא נוכל לדעת עד כמה הבחינה היא חסם בפני השתלבות במקצועות מבוקשים באקדמיה בעבור בוגרי החינוך הדרוזי.

¹⁴ מרב שביב, נועה בינשטיין, ארי סטון ואורן פודס, [פלורליזם ושוויון הזדמנויות בהשכלה גבוהה – הרחבת נגישות האקדמיה, לערבים, דרוזים וצ'רקסים](#), דוח הצוות המקצועי של ות"ת, המועצה להשכלה גבוהה, מרס 2013

¹⁵ הוועדה לתכנון ולתקצוב, המועצה להשכלה גבוהה, [פלורליזם ושוויון הזדמנויות בהשכלה הגבוהה – הרחבת נגישות האקדמיה לחברה הערבית בישראל](#), מצגת, ינואר 2016, נתקבלה מארן זינר, מרכז בתחום חברה, קהילה ומכינות, המועצה להשכלה גבוהה, 8 במרס, 2016.

¹⁶ מרב שביב, סמנכ"ל לתכנון ומדיניות, ות"ת, שיחת טלפון, 8 במרס 2016. ארן זינר, הנ"ל, דוא"ל, 8 במרס 2016, ושיחת טלפון, 9 במרס 2016.

משרד החינוך הוא הגורם המרכזי השני העוסק בקידום ההשתלבות של דרוזים בהשכלה גבוהה. על-פי דוח ות"ת הנזכר לעיל, משרד החינוך משקיע בשנים האחרונות מאמצים רבים בקידום ובשיפור הישגי התלמידים הערבים, ובהם תלמידי החינוך הדרוזי, ובתוכניות המיועדות למגזר זה יש התייחסות למתודות הוראה שיעודדו כישורי למידה אקדמיים. משרד החינוך גם מעודד מורים יהודים ללמד את מקצוע השפה העברית בבתי-ספר ערביים כדי לשפר את כישורי השפה של תלמידי החינוך הערבי. משרד החינוך שותף, כאמור, בתוכנית לחינוך לקריירה המוזכרת לעיל. בנושא הכשרת מורים נמסר כי משרד החינוך מפעיל שלוש מכללות לחינוך ביישובים ערביים ועוד כמה מסלולים לערבים במכללות לחינוך הכלליות. עם זאת, מספר המורים הנדרשים למערכת החינוך הערבית קטן ממספר הבוגרים הערבים במכללות להוראה ומשום כך יש אבטלה ועבודה במשרות חלקיות בקרב הבוגרים. המשרד מפעיל תוכנית מלגות לסטודנטים מהמגזר הדרוזי ומהמגזר הבדואי הלומדים במוסדות מוכרים להשכלה גבוהה.¹⁷

במסמך עמדה מטעם האגף לחינוך הדרוזי והצ'רקסי במשרד החינוך שהועבר למרכז המחקר והמידע של הכנסת צוינו החסמים המעכבים בוגרי מערכת החינוך הדרוזית בכניסה ובהשתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה ופורטו צעדים שיש לנקוט כדי לשפר את נגישות האקדמיה לאוכלוסייה הדרוזית. עם זאת לא נמסר מידע על פעילות האגף בתחום זה בשנים האחרונות.¹⁸

---

¹⁷ מרב שביב, נועה בינשטיין, ארי סטון ואורן פודם, [פלורליזם ושוויון הזדמנויות בהשכלה גבוהה – הרחבת נגישות האקדמיה, לערבים, דרוזים וצ'רקסים](#), דוח הצוות המקצועי של ות"ת, המועצה להשכלה גבוהה, מרס 2013

¹⁸ איה חייר אדין, מנהלת האגף לחינוך הדרוזי והצ'רקסי, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, נייר עמדה, 17 במרס 2016.

